

В. С. Батиргарєєва, доктор юридичних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, головний науковий співробітник Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права» НАПрН України
ORCID: 0000-0003-3879-2237

БОРОТЬБА З ПАНДЕМІЄЮ COVID-19 ТА МАСОВА СВДОМІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: ДО ПРОБЛЕМИ СИНГУЛЯРНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИХ І КРИМІНОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ¹

Постановка проблеми. У новітній картині світобуття, в якій вже певний час перебуває соціум, напевно, немає іншої, більш актуальної теми, ніж боротьба з пандеміями та епідеміями, що супроводжуються численними негативними соціально-правовими і кримінологічними наслідками. Під такими наслідками у широкому значенні розуміється результат, зумовлений поширенням епідемій (пандемій), а у вузькому значенні – сукупність негативних соціальних і правових явищ (процесів), зумовлених поширенням епідемій (пандемій), для окремих людей, юридичних осіб, суспільства і держави (прямі наслідки), а також діяльність з боку останніх щодо запобігання (кримінологічний аспект) поширенню таким хворобам та їх супутнім явищам (непрямі наслідки)²¹. При цьому не даремно, що своєрідною методологічною передумовою визначення будь-яких заходів з обмеження зазначених наслідків як в Україні, так й у світі в цілому, які викликані пандемією гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, є популярне висловлювання про те, що «світ ніколи вже не буде таким, як раніше». Дійсно, будь-яке суспільство – чи то країна, чи то регіон, чи то співдружність країн тощо – у подальшому намагатиметься бути

самодостатнім, аби уникнути жорсткої залежності власної економіки, яких би то не було процесів і навіть епідемічного стану у цьому суспільстві від інших суб'єктів світового простору, оскільки закриття кордонів, соціальне дистанціювання, помножене на соціальну ізоляцію, а так само перманентні мораторії на скупчення людей та їх переміщення простором фактично паралізували значну частину «звичної» економіки. І такий стан та розуміння поточної ситуації підводять до ще одного висновку принципового характеру: віднині соціуми як такі постійно мають знаходитися у стані «бойової» готовності до нових випробувань, серед яких пандемії, епідемії, голод, техногенні та природні катастрофи та ін. будуть посідати перші сходинки у топ-листі небезпек, що можуть загрожувати людству у будь-який час.

Висловлене свідчить, що за своєю сутністю теперішня пандемія є такої подією, котра багато в чому «перепише» історію поступального і в якійсь мірі, як вважалося ще певний час тому, загалом передбачуваного розвитку людства. Разом із тим у немалому ступені цій непередбачуваності, фактично підвищуючи значення для соціуму і потужність останньої, сприяє ставлення людей до заходів забезпечення від небезпечних інфекційних хвороб й у такий спосіб до власної долі. Цей факт заслуговує на неабияку увагу, щоб, у решті-решт, відповісти на запитання: наскільки загрожуватиме сприятливому розв'язанню ситуації із пандемією недостатньо свідоме поведінка самих людей? Краще зрозуміти сутність «тектонічних» зсувів у соціальній матерії допомагають звернення до наробок інших галузей знань.

¹ *Примітка.* Матеріал підготовлено на виконання проекту «Соціально-правові та кримінологічні наслідки поширення пандемій та шляхи їх усунення в Україні» (реєстр. номер 2020.01/0155), що виконується за підтримки Національного фонду досліджень України.

² Борисов В І, Батиргарєєва В С, Євтєєва Д. П та ін. *Звіт про науково-дослідну роботу «Соціально-правові та кримінологічні наслідки поширення пандемій та шляхи їх усунення в Україні» (проміжний)* (НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України, 2021) 33–34.

Останнім часом у матерії соціального дискурсу все частіше і частіше вживають слово сингулярність, що є відбиттям своєрідної конвергенції наукового простору як прикмети, а можливо й закономірного підсумку розвитку цього простору в останні десятиліття. Положення, ідеї, інструментарій одних соціальних наук і навіть наук, далеких від пізнання сутності соціального простору, посідають командні висоти в наукових чертогах інших наук про суспільство. В гуманітарній системі знань прикладом вдалого запозичення когнітивних можливостей філософського концепту фізико-математичного «походження» є вживання поняття «сингулярність».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науках кримінально-правового циклу свідченням подібного запозичення є підготовка чисельних публікацій і навіть проведення наукових заходів, спеціально присвячених проблематиці протидії злочинності в умовах сингулярності. Серед вітчизняних авторів, які розкривають природу соціальної сингулярності у контексті предметних складових кримінологічної та кримінально-правових наук, необхідно назвати Є. О. Гладкову, Ю. Б. Данильченка, М. Г. Колодяжного, О. М. Литвинова, Ю. В. Орлова, В. О. Тулякова, І. Г. Утюж, М. Ю. Фіалку, Т. А. Шевчук та ін. У зарубіжному наукознавстві, філософії, соціологічній і кримінологічній науках перших двох десятиліть ХХ ст. слід виділити роботи О. І. Неклеса, J.-A. Johannessen, H. Saetersdal, V. Vinge, G. Clarke, N. Chomsky, R. Kurzweil, M. Borders, T. Modis, J. Vallverdú та ін. При цьому на проблему сингулярності найчастіше дивляться крізь призму технологічних перспектив й перетворень нашого світу у посткогнітивну епоху (зокрема за участю штучного інтелекту), інколи у парадигмі «емоція-машина» («машинна етика») або у філософії «пост-» та «транслюдей» тощо¹. Однак сьогодні ми перебуваємо у зоні ризиків, що підсилюють можливість девіацій та загаль-

ної інволюції системи (хаотизації її організації)², які до того ж помножені на трансцендентність буття людини за «ковідних» часів. Дійсно, питання сингулярності пандемічного та й постпандемічного буття людини у фреймі негативних соціально-правових і кримінологічних наслідків поглиблено ще не розроблялися. Відповідно є практично відсутніми й публікації із цього приводу. Проте, щоб розробити в Україні дієву концепцію безпечного для громадян соціального та правового середовища, вільного від наслідків пандемій та епідемій, потрібно враховувати ті особливості як самого процесу боротьби з пандемією COVID-19, так й масової свідомості населення нашої країни, котрі свідчать про наростання у суспільстві ознак сингулярності.

Метою статті є виявлення ознак сингулярності масової свідомості у контексті національної практики боротьби з пандемією COVID-19 для врахування у подальшому цих особливостей під час розробки концепції безпечного для громадян соціального та правового середовища, вільного від негативних соціально-правових і кримінологічних наслідків пандемій та епідемій будь-яких інфекційних небезпечних хвороб.

Виклад основного матеріалу. Уявляється, що у сучасній кримінологічній думці когнітивно-пояснювальний потенціал сингулярності не обмежується суто філософською площиною. Адже, аналізуючи соціально-правову і кримінологічну матерію буття, пояснювальну продуктивність розгляданого концепту можна намагатися підвищувати навіть за рахунок адаптації гіпотетичних версій сингулярності, що існують прикладом у математиці, техніці, космології, фізиці та ін. Водночас, недивлячись на той факт, що різні галузі знань з огляду на свій предмет дослідження залучають знання про сингулярність у контексті розв'язання насамперед своїх специфічних завдань та абрису нових дослідницьких перспектив, змістовний квант самого терміна «сингулярність» є, безумовно, спільним для всіх або принаймні багатьох наук.

Намагаючись перекласти складні для сприйняття речі на мову соціального контексту, перш за все відмітимо, що у перекладі з латинської «сингулярність» (*singularis*) означає «одичний». Із

¹ Vallverdú J. The Emotional Nature of Post-Cognitive Singularities. *The Technological Singularity. Managing the Journey*. Editors: Callaghan, V., Miller, J., Yampolskiy, R., Armstrong, S. (Eds.). May 2017. DOI:10.1007/978-3-662-54033-6_11.; Amnon H. Eden, James H. Moor, Johnny H. Søraker & Eric Steinhart. Singularity Hypotheses: An Overview. *Singularity Hypotheses. A Scientific and Philosophical Assessment*. (Springer, 2013) 1–12 <https://www.researchgate.net/publication/265489594_Singularity_Hypotheses_A_Scientific_and_Philosophical_Assessment> (дата звернення: 09.09.2021); Juan M. Durán. 'Computer Simulations as a Technological Singularity in the Empirical Sciences' *The Technological Singularity*. 2017. 167–179. <https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-662-54033-6_9> (дата звернення: 09.09.2021)

² Неклеса А. 'Грядущая антропологическая сингулярность. Методологические и прогностические аспекты цивилизационной конкуренции' (Независимая, 23 июня 2020) <https://www.ng.ru/science/2020-06-23/9_7892_singularity.html> (дата звернення: 10.09.2021)

цього впливає така методологічна установка: сингулярність покликана відбити природу (включаючи зародження, розвиток, можливо, зникнення – В. Б.) й поведінку особливого (одиночного) явища, неповторного за своєю сутністю, що виступає як деяка точка у часі й одночасно в області простору і що, у свою чергу, складається з багатьох точок, внаслідок чого у доволі стислий період створюється індивідуальний сценарій або подія¹. Якщо йдеться про науки, предметом яких є пізнання людини як соціальної істоти та суспільства як такого, то сингулярність, звісно ж, буде розглядатися насамперед у проекції соціальності. У цій системі координат певна подія трактується як точка в соціальному просторі-часі, точка розлому і точка відліку, локус розсічення і навіть відсікання, перекривання карт і територій². Але вона (подія) також є і дією, що руйнує і створює, розкладає порядки і структури, але й збирає елементи соціального в нові констеляції, що встановлює новий баланс і пропорції між стабільністю і турбулентністю³. Дуже точно зміст сполучення «подія-сенс» передають О. М. Литвином і Ю. В. Орлов. Вони пишуть: «Безпосередньо подія, з одного боку, має точковий характер, з іншого – оскільки вона є пов'язаною з іншими подіями, її необхідно розглядати як таку, яка має континуальний характер, що на поверхні світу фіксується як неможливість для події існувати ізольовано від інших подій»⁴.

У зазначеному ракурсі закономірно виникає запитання: чи не є такою точкою-подією з її множинними негативними ефектами всесвітня пандемія COVID-19, свідками якої ми всі зараз є? Адже ця подія фактично назавжди змінила усталений світопорядок соціального організму, подальшу історію останнього, тим самим виявившись інструментом небезпечного редагування генетичної програми функціонування останнього. Саме ця подія своїм негативним соціальним наслідком, що нею викликані, має безлад, паніку і безсилля, саме вона продовжує розривати простір соціального буття

¹ 'Сингулярность в философии и психологии, когда наступит технологическая сингулярность' (Womanadvice) <<https://womanadvice.ru/singulyarnost-v-filosofii-i-psihologii-kogda-nastupit-tehnologicheskaya-singulyarnost>> (дата звернення: 04.09.2021).

² Макеєва С, Оксамитної С (ред) *Стан сингулярності: соціальні структури, ситуації, повсякденні практики* (НаУКМА, 2017) 17

³ --, 17

⁴ Литвинов О М, Орлов Ю В *Кримінологія «свого» часу: наукові розвідки* (Право, 2021) 111

й деформувати соціальні горизонти майбутнього, за якими цінності західного світу можуть втратити сенс, змушуючи adeptів подібного бачення світового устрою поступитися власними демократичними здобутками. До того ж саме ситуація поширення коронавірусу виявилася поживним ґрунтом для організованої злочинності різних просторово-національних рівнів, адже представники цього виду злочинності дуже швидко зорієнтувалися, що внаслідок пандемії світ опинився на порозі найбільшого обвалу глобальної економіки від часів Великої депресії. Але якщо просторові параметри Великої депресії простягнулися насамперед на територію таких країн, як США, Канада, Велика Британія, Німеччина, Франція, та низки деяких інших держав, то ситуація з пандемією коронавірусу торкнулася абсолютно всіх економіко-географічних регіонів світу. Причому, повторимося, на цю подію зреагувала як національна, так і міжнародна організована злочинність. Нарешті, пандемія має континуальний характер, адже її соціально-правові та кримінологічні наслідки триватиме й у постпандемічний період, змушуючи світ кожного разу рефлексувати на більш або менш масштабні виклики здоров'ю населення нашої планети.

Відбитком ери постмодерну та стану сингулярності як атрибута життя соціуму за постмодерністських часів є масова свідомість, заміри якої свідчать про те, з якою швидкістю суспільство наближується до лінії горизонту, після перетину якої навіть неможливо спрогнозувати подальший хід історії буття соціуму. Створити майбутню картину розвитку подій у сингулярних відтінках уявляється можливим за допомогою замірів масової свідомості. При цьому найбільш помітними відтінками сингулярності є: по-перше, переформатування стилю життя окремої людини та соціуму в цілому через зміни характеру комунікаційних процесів і звичних моделей праці, по-друге, необхідність запровадження адаптаційних та інноваційних суспільних практик, що зумовлені переходом до режиму споживацької економії, по-третє, установлення нових форм економічних відносин із кардинальними змінами у розподілі структури «час-простір» та «простір-рух», по-четверте, масштаби поширення випадків насильства, шахрайства та інших девіантних форм поведінки людей, характерних для періодів руху суспільства, відміченого ознаками сингулярності, тощо.

Ознаки сингулярності суспільства дуже добре відбиваються у масовій свідомості населення країни, а так само у професійній свідомості фахівців, зайнятих діяльністю з ліквідації та нейтралізації наслідків пандемії COVID-19. Водночас й сама свідомість є джерелом негативних для суспільства наслідків пандемічного періоду, адже, втілюючись у конкретних діях людей, вона породжує ті самі феномени хаосу, паніки, відчуження, байдужості до багатьох соціальних цінностей, головними серед яких є життя, здоров'я, турбота про близьких, свобода переміщення тощо.

Яскравим свідченням сингулярності в еру «ковідних» часів є ставлення самих медичних працівників до необхідності проведення обов'язкової суцільної вакцинації населення. Так, 56,9% опитаних під час виконання вищезазначеного проєкту «Соціально-правові та кримінологічні наслідки пандемії та шляхи їх усунення в Україні» медичних працівників відмітили, що вакцинація взагалі непотрібна; ще 4,0% мотивували відсутність необхідності у вакцинації тим, що в людини не формується стійкий імунітет до цього захворювання; 4,8% не визначилися зі своєю позицією, а тому стверджують, що вакцинацію слід проводити лише за бажанням людини. І лише третина фахівців (34,3%) відповіді цілком стверджувально щодо користі цієї маніпуляції¹. Приблизно такі самі результати дослідники отримали, опитуючи працівників, які здійснюють епідеміологічний нагляд (спостереження)².

Що стосується проявів сингулярності у масовій свідомості українських громадян, то нею їх свідомість пронизана в значній мірі. Аналіз основних результатів анкетування громадян України щодо наслідків пандемії COVID-19 та шляхів

їх усунення раніше вже наводився нами у низці публікацій³. Тут лише ще раз зробимо акцент на тому, що у найкоротший час відбулася «мутація» масової свідомості – від тривоги і категоричного несприйняття тієї ситуації, що поряд з кимось у суспільстві можуть знаходитися інфіковані особи, до повної байдужості до здоров'я оточуючих і навіть до свого власного здоров'я. Це, на наш погляд, є надпотужним проявом сингулярності, що межують зі станом, який слід визначити як катастрофа свідомості. Сингулярним лейтмотивом є таке висловлювання: «із двох зол – перехворіти на COVID-19 або залишитися без засобів до існування внаслідок уведення карантинних заходів – слід обирати найменше...», тобто для збереження бізнеса, зарплатні, робочого місця за краще вважається нехтувати встановленими державною обмеженнями, перехворіти на COVID-19 «на ногах», ніж дотримуватися суворих правил перестороги, звернутися за медичною допомогою та відправитися на самоізоляцію у випадку прояву симптомів захворювання.

Окремо у ракурсі сингулярності суспільного буття, що змінює сприятливі сценарії розвитку соціуму та породжує негативні соціально-правові та кримінологічні наслідки, слід наголосити на погіршенні ситуації за всіма ключовими показниками дитинства. Виконавча директорка ЮНІСЕФ Г. Фор заявила: «За рік від оголошення пандемії COVID-19 ми бачимо погіршення практично за всіма ключовими показниками дитинства. Зросла кількість дітей, які голодують, перебувають в ізоляції, зазнають жорстокого поводження, живуть в умовах стресу і злиднів та примушені до шлюбу. Водночас скоротився їхній доступ до освіти, соціалізації й основних послуг, зокрема у сфері охорони здоров'я, захисту та забезпечення харчуванням. Ознаки того, що шрами від пандемії зберуться

¹ Калініна А В 'Результати анкетування медичних працівників щодо соціально-правових та кримінологічних наслідків пандемії COVID-19' *Звіт про результати анкетування щодо наслідків пандемії COVID-19 та шляхів їх усунення*. (Наук.-досл. ін-т вивч. пробл. злоч. ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України, 2021) 42

² *Примітка*. Про обов'язковість вакцинації зазначили 31,0% працівників, які здійснюють епідеміологічний нагляд (спостереження). Ще 5% вказали, що вакцинація повинна бути обов'язковою для визначених груп населення. Докладніше див.: Калініна А В 'Результати анкетування працівників, які здійснюють епідеміологічний нагляд (спостереження) щодо соціально-правових та кримінологічних наслідків пандемії COVID-19' *Звіт про результати анкетування щодо наслідків пандемії COVID-19 та шляхів їх усунення* (Наук.-досл. ін-т вивч. пробл. злоч. ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України, 2021) 53

³ Докладніше див.: Батиргарєєва В С 'Наслідки пандемії COVID-19 та шляхи їх усунення: результати опитування громадян України' (2021) 41 *Питання боротьби зі злочинністю* 38–55;-- 'Ставлення населення України до заходів запобігання розповсюдженню COVID-19 як прояв сингулярності масової свідомості' *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації*: зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової, 16 квіт. 2021 р. (ХНУВС, 2021) 40–434;-- 'Вплив пандемії COVID-19 на завдання кримінально-правової охорони публічного здоров'я населення України'. Кримінальні правопорушення проти публічного здоров'я в проєкті Кримінального кодексу України: матеріали наук.-практ. вебінару, 25 трав. 2021 р. (Право, 2021) 9–13.

у дітей ще довгі роки, є очевидними»¹. У свою чергу, авторка цієї публікації є свідком відчутного погіршення рівня освіти серед дітей початкової школи. На думку вчителів, знадобиться два-три роки, щоб ліквідувати прогалини знання шкільної програми та соціалізації дітей у дитячому колективі через перманентні карантинні заходи.

Проте й сама боротьба з пандемією відмічена рисами сингулярності. В Україні на початку офіційної об'яви всесвітньої пандемії існувала сприятлива епідемічна ситуація, яка тим не менш протягом нетривалого часу істотно погіршилася. Непродумані заходи на початку цього періоду призвели до тимчасового паралічу української економіки, у той час коли потрібно було насамперед ізолювати перших хворих, відмінити та категорично заборонити будь-які масові події, не проводити виборчі кампанії, вжити заходів щодо «розмивання» час-пік та ввести сувору відповідальність за порушення нехай і мінімальних заходів перестороги, як-от: соціальної дистанції, відсутності масок, умов перевезення пасажирів та ін. На думку 17% медичних працівників, карантинні заходи, що мали або мають місце в Україні, з протиепідемічної точки зору є взагалі необгрунтованими. Так, медиками, зокрема, зазначено, що локдаун через невідповідність офіційних даних реальній кількості хворих та протестованих на COVID-19 навесні 2020 р. було введено зарано, а восени 2020 р., навпаки, запізно; немає сенсу забороняти роботу торгових точок із промисловими товарами, якщо ці товари все одно продаються в супермаркетах разом із продуктами; так само не було логіки у забороні навесні 2020 р. прогулянок в парках/лісі, користування спортивними майданчиками на вулиці навіть поодиноко або з особами, з якими проживає громадянин у спільному помешканні; не сприяють покращенню епідемічної ситуації у країні введення карантину вихідного дня, обмеження автомобільного сполучення між областями та ін².

¹ У річницю оголошення пандемії ЮНІСЕФ заявляє про погіршення ситуації за всіма ключовими показниками дитинства³ (UNICEF) <<https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/across-virtually-every-key-measure-childhood-progress-has-gone-backward-unicef-says>> (дата звернення: 10.09.2021).

² Калініна А В 'Результати анкетування медичних працівників щодо соціально-правових та кримінологічних наслідків пандемії COVID-19' *Звіт про результати анкетування щодо наслідків пандемії COVID-19 та шляхів їх усунення* (Наук.-досл. ін-т вивч. пробл. злоч. ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України, 2021) 31

Водночас й досі в Україні не відтворено санітарно-епідеміологічну службу; від 2015 р. українські вищі навчальні заводи не готують епідеміологів, не дивлячись на те, що така професія країні є конче необхідною; й дотепер на рівні держави немає документа, який регламентував би порядок проведення епідеміологічного розслідування³. Отже, невтішні результати боротьби з COVID-19 свідчать про глибокий ступінь сингулярності свідомості осіб, відповідальних за організацію й проведення боротьби з небезпечною інфекційною хворобою, що призвело в цілому до погіршення поточної епідемічної ситуації в країні та негативних (нерідко незворотних) наслідків у майбутньому.

Висновок. На підставі викладеного можна констатувати, що як сама пандемія COVID-19, так і боротьба з нею, є сингулярними за своїм характером явищами. При цьому сингулярність пандемії та засобів її нейтралізації, поєднуючись із множиною інших проявів – свідчень сингулярності в інших суспільних сферах, здатні продукувати хаос, тривогу, паніку, врешті-решт, невизначеність майбутнього, тим самим змінюючи назавжди образ соціуму теперішнього. Ставлення населення України до цих невтішних процесів якраз й є віддзеркаленням сингулярності його масової свідомості. У свою чергу, такий стан масової свідомості є одним із своєрідних проявів, а водночас й джерелом багатьох інших негативних соціально-правових та кримінологічних наслідків цієї пандемії. Таким чином, і сама суспільна свідомість, і наслідки, які вона продукує, є сингулярними явищами за своєю сутністю. Рисами сингулярності відмічена так само й практика боротьби з пандемією COVID-19, яка часто-густо ще більше заглиблює несприятливий стан, в якому віднині вимушено перебувати наше суспільство.

Основними показниками сингулярності, якими відмічені процес боротьби з пандемією та масова свідомість населення України, є ті негативні соціально-правові та кримінологічні наслідки, дія яких залишатиметься й у так званій постпандемічній період. Серед таких слід вказати на: загальне погіршення стану громадського здоров'я населення країни; стагнацію економіки з її подальшим упо-

³ Сергиєнко Ю. 'Голубовская указала на главный просчет в борьбе с COVID-19 в Украине: уже ничего не изменить' (Obzrevatel, 23 января 2021) <<https://news.obzrevatel.com/society/golubovskaya-ukazala-na-glavnyj-proschet-v-borbe-s-covid-19-v-ukraine-uzhe-nichego-ne-izmenit.htm>> (дата звернення: 09.09.2021).

вільним підйомом, що супроводжуватиметься значними змінами у багатьох її галузях; ще більше поширення формату соціальної ізоляції людини з великою кількістю негативних проявів, що із цього випливають; втрату суспільством єдності за його ставленням до необхідності вживання тих чи інших протиепідемічних заходів і до політики

держави карантинного періоду в цілому; виникнення так званого пандемічного злочинця та розширення його злочинної діяльності на різні сфери буття; збільшення випадків суїциду серед населення і фахівців, покликаних боротися з наслідками COVID-19, та виникнення нової специфічної причини уходу із життя; тощо.

REFERENCE

Bibliography

Authored books

1. Borysov V I, Batoryhareieva V S, Yevtieieva D. P ta in. *Zvit pro naukovo-doslidnu robotu «Sotsialno-pravovi ta kryminolohichni naslidky poshyrennia pandemii ta shliakhy yikh usunennia v Ukraini» (promizhnyi)* [Research report «Socio-legal and criminological consequences of pandemics and ways to eliminate them in Ukraine» (interim)] (NDI VPZ im. akad. V. V. Stashysa NAPrN Ukrainy, 2021) 59 (in Ukrainian)
2. Lytvynov O M, Orlov Yu V *Kryminolohiia «svoho» chasu: naukovi rozvidky* [Criminology of «their» time: scientific intelligence] (Pravo, 2021) 316 (in Ukrainian)

Edited books

3. Makeieva S, Oksamytnoi S (red) *Stan synhuliarnosti: sotsialni struktury, sytuatsii, povsiakdenni praktyky* [The state of singularity: social structures, situations, everyday practices] (NaUKMA, 2017) 180 (in Ukrainian)

Parts of the book

4. Amnon H. Eden, James H. Moor, Johnny H. Søraker & Eric Steinhart. 'Singularity Hypotheses: An Overview.' *Singularity Hypotheses. A Scientific and Philosophical Assessment*. (Springer, 2013) 1–12 <https://www.researchgate.net/publication/265489594_Singularity_Hypotheses_A_Scientific_and_Philosophical_Assessment> (in English)
5. Juan M. Durán. 'Computer Simulations as a Technological Singularity in the Empirical Sciences' *The Technological Singularity*. 2017. 167–179. <https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-662-54033-6_9> (in English)
6. Kalinina A V 'Rezultaty anketuvannia medychnykh pratsivnykiv shchodo sotsialno-pravovykh ta kryminolohichnykh naslidkiv pandemii COVID-19' *Zvit pro rezultaty anketuvannia shchodo naslidkiv pandemii COVID-19 ta shliakhiv yikh usunennia* [Results of the survey of health workers on the socio-legal and criminological consequences of the COVID-19 pandemic. Report on the results of the survey on the consequences of the COVID-19 pandemic and ways to eliminate them] (Nauk.-dosl. in-t vyvch. probl. zloch. im. akad. V. V. Stashysa NAPrN Ukrainy, 2021) 27–47 (in Ukrainian)
7. – 'Rezultaty anketuvannia pratsivnykiv, yaki zdiisniuiut epidemiolohichni nahliad (sposterezhennia) shchodo sotsialno-pravovykh ta kryminolohichnykh naslidkiv pandemii COVID-19' *Zvit pro rezultaty anketuvannia shchodo naslidkiv pandemii COVID-19 ta shliakhiv yikh usunennia* [Results of a survey of workers carrying out epidemiological surveillance (observation) on the socio-legal and criminological consequences of the COVID-19 pandemic. Report on the results of the survey on the consequences of the COVID-19 pandemic and ways to eliminate them] (Nauk.-dosl. in-t vyvch. probl. zloch. im. akad. V. V. Stashysa NAPrN Ukrainy, 2021) 48–59 (in Ukrainian)
8. Vallverdu J. 'The Emotional Nature of Post-Cognitive Singularities.' *The Technological Singularity. Managing the Journey*. May 2017. DOI:10.1007/978-3-662-54033-6_11. (in English)

Journal articles

9. Batoryhareieva V S 'Naslidky pandemii COVID-19 ta shliakhy yikh usunennia: rezultaty opytuvannia hromadian Ukrainy' [Consequences of the COVID-19 pandemic and ways to eliminate them: results of a survey of Ukrainian citizens] (2021) 41 *Pytannia borotby zi zlochnnistiu* 38–55

Conference papers

10. Batoryhareieva V S 'Stavlennia naseleння Ukrainy do zakhodiv zapobihannia rozpovsiudzhenniu COVID-19 yak proiav synhulianosti masovoi svidomosti' [The attitude of the population of Ukraine to measures to prevent the spread of COVID-19 as a manifestation of the singularity of the mass consciousness] *Zlochnnist i protydiia yii v umovakh synhulianosti: tendentsii ta innovatsii: zb. tez dop. nauk.-prakt. konf., prysviach. pamiati chlena Pravlinnia Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy, profesora Tetiany Andriivny Denysovoi, 16 kvit. 2021 r. (KhNUVS, 2021)* 40–44 (in Ukrainian)
11. --'Vplyv pandemii COVID-19 na zavdannia kryminalno-pravovoi okhorony publichnoho zdorovia naseleння Ukrainy.' [The impact of the COVID-19 pandemic on the task of criminal law protection of public health of the population of Ukraine] *Kryminalni pravoporushennia proty publichnoho zdorovia v proiekti Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: materialy nauk.-prakt. vebinaru, 25 trav. 2021 r. (Pravo, 2021)* 9–13 (in Ukrainian)

Websites

12. Neklessa A. 'Gryaduschaya antropologicheskaya singulyarnost. Metodologicheskie i prognosticheskie aspekty tsivilizatsionnoy konkurentsii' [Coming anthropological singularity. Methodological and prognostic aspects of civilizational competition] (Nezavisimaya, 23 iyunya 2020) <https://www.ng.ru/science/2020-06-23/9_7892_singularity.html> (in Russian)
13. Sergienko Yu. 'Golubovskaya ukazala na glavnyiy proschet v borbe s COVID-19 v Ukraine: uzhe nichego ne izmenit' [Golubovskaya pointed to the main miscalculation in the fight against COVID-19 in Ukraine: nothing can be changed] (Obozrevatel, 23 yanvarya 2021) <<https://news.obozrevatel.com/society/golubovskaya-ukazala-na-glavnyiy-proschet-v-borbe-s-covid-19-v-ukraine-uzhe-nichego-ne-izmenit.htm>> (in Russian)
14. 'Singulyarnost v filosofii i psihologii, kogda nastupit tehnologicheskaya singulyarnost' [Singularity in philosophy and psychology, when the technological singularity comes] (Womanadvice) <<https://womanadvice.ru/singulyarnost-v-filosofii-i-psihologii-kogda-nastupit-tehnologicheskaya-singulyarnost>> (in Ukrainian)
15. 'U richnytsiu oholoshennia pandemii YuNISEF zaiavljaie pro pohirshennia sytuatsii za vsima kliuchovymy pokaznykamy dytynstva' [On the anniversary of the declaration of the pandemic, UNICEF announces the deterioration of the situation in all key indicators of childhood] (UNICEF) <<https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/across-virtually-every-key-measure-childhood-progress-has-gone-backward-unicef-says>> (in Ukrainian)

Батиргареева В. С. Борьба с пандемией COVID-19 та массовая świadомість населения Украины: до проблеми сингулярності соціально-правових і кримінологічних наслідків.

У статті доводиться, що пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а також практика боротьби з нею є подіями, характер яких відмічений рисами сингулярності. Внаслідок цього фактично назавжди змінюється усталений порядок функціонування соціального організму та подальша історія людства, оскільки як сама пандемія COVID-19, так і засобів її нейтралізації, поєднуючись із множиною проявів в інших суспільних сферах, здатні породжувати низку негативних наслідків, серед яких, зокрема, хаос, тривога, паніка, невизначеність стану суспільства у майбутньому та ін.

Очевидні риси сингулярності українського суспільства у пандемічний період ілюструються за допомогою результатів анкетування населення України та фахівців об'єктів критичної інфраструктури суспільства – медиків і працівників, які здійснюють епідеміологічний нагляд (спостереження), із приводу їх ставлення до наслідків пандемії COVID-19 та шляхів усунення цих наслідків. Стверджується, що ставлення населення України до пандемії та її наслідків якраз й є віддзеркаленням сингулярності його масової świadомості. Водночас такий стан масової świadомості виявляється, з одного боку, одним із своєрідних проявів, а з другого боку, джерелом багатьох інших негативних соціально-правових та кримінологічних наслідків теперішньої пандемії. Отже, робиться висновок, що і сама суспільна świadомість, і наслідки, які вона породжує, слід розцінювати як сингулярні за своєю сутністю явища. Рисами сингулярності відмічена так само й практика боротьби з пандемією COVID-19.

При цьому основними показниками сингулярності процесів боротьби з пандемією та масової świadомості населення України є негативні соціально-правові й кримінологічні наслідки, дія яких пролонгується на так званий постпандемічний період. До таких наслідків належать: загальне погіршення стану громадського здоров'я населення України; занепад економіки та її подальший уповільнений підйом, що супроводжуватиметься зміною її традиційних форм; ще більше поширення формату соціальної ізоляції людини з усіма негативними проявами; втрата суспільством єдності внаслідок різного ставлення тих чи інших прошарків населення до необхідності вживання протиепідемічних заходів і до політики держави карантинного періоду в цілому; виникнення так званого пандемічного злочинця, що намагатиметься розширити свою злочинну діяльність на різні сфери функціонування суспільства; нові суїцидальні тенденції; та ін.

Ключові слова: пандемія, коронавірусна хвороба, COVID-19, карантин, сингулярність, масова świadомість, соціально-правові і кримінологічні наслідки.

Батыргареева В. С. Борьба с пандемией COVID-19 и массовое сознание населения Украины: к проблеме сингулярности социально-правовых и криминалогических последствий.

В статье доказывается, что пандемия острой респираторной болезни COVID-19, вызванной коронавирусом SARS-CoV-2, а также практика борьбы с ней являются событиями, характер которых отмечен чертами сингулярности. В результате фактически навсегда меняется установленный порядок функционирования социального организма и дальнейшая история человечества, поскольку как сама пандемия COVID-19, так и средства ее нейтрализации, сочетаясь с множеством проявлений в других общественных сферах, способны породить ряд негативных последствий, среди которых, в частности, хаос, тревога, паника, неопределенность состояния об-

щества в будущем. Очевидные черты сингулярности украинского общества в пандемический период иллюстрируются с помощью результатов анкетирования населения Украины и специалистов, работающих на объектах критической инфраструктуры общества, – медиков и специалистов, осуществляющих эпидемиологический надзор (наблюдение), по поводу их отношения к последствиям пандемии COVID-19 и путям устранения данных последствий. Утверждается, что отношение населения Украины к пандемии и ее последствиям как раз и является отражением сингулярности его массового сознания. В то же время такое состояние массового сознания выступает, с одной стороны, одним из своеобразных проявлений, а с другой стороны, источником многих иных негативных социально-правовых и криминологических последствий нынешней пандемии. Таким образом, делается вывод, что и само общественное сознание, и последствия, которые оно порождает, следует расценивать как сингулярные по своей сути явления. Чертами сингулярности отмечена так же и практика борьбы с пандемией COVID-19. При этом основными показателями сингулярности процессов борьбы с пандемией и массового сознания населения Украины являются негативные социально-правовые и криминологические последствия, действие которых продлится и на так называемый постпандемический период. К таким последствиям относятся: общее ухудшение состояния общественного здоровья населения Украины; упадок экономики и ее дальнейший медленный подъем, который будет сопровождаться изменением ее традиционных форм; еще большее распространение формата социальной изоляции человека со всеми негативными проявлениями; утрата обществом единства вследствие различного отношением тех либо иных слоев населения к необходимости принятия противоэпидемических мероприятий и к политике государства карантинного периода в целом; возникновение так называемого пандемического преступника, который будет пытаться расширить свою преступную деятельность в разных сферах функционирования общества; новые суицидальные тенденции; и др.

Ключевые слова: пандемия, коронавирусная болезнь, COVID-19, карантин, сингулярность, массовое сознание, социально-правовые и криминологические последствия.

Batyrgareieva V.S. The countering the COVID-19 pandemic and the mass consciousness of the population of Ukraine: the problem of the singularity of socio-legal and criminological consequences.

The article proves that the pandemic of acute respiratory disease COVID-19 caused by the coronavirus SARS-CoV-2 and the practice of countering it are events whose nature is marked by features of the singularity. As a result, the established order of functioning of the social organism and the subsequent history of mankind is changing forever, because both the COVID-19 pandemic and its means of neutralizing it, combined with many manifestations in other social spheres, can cause a number of negative consequences, including chaos, anxiety, panic, uncertainty of society in the future. The obvious features of the singularity of Ukrainian society in the pandemic period are illustrated by the results of surveys of the population of Ukraine and specialists of critical infrastructure of society – medical staff about their attitude to the consequences of the COVID-19 pandemic and ways to eliminate these consequences. It is argued that the attitude of the population of Ukraine to the pandemic and its consequences is precisely a reflection of the singularity of its mass consciousness. At the same time, this state of mass consciousness is, on the one hand, one of the peculiar manifestations, and on the other hand, the source of many other negative socio-legal and criminological consequences of the current pandemic. It is concluded that both the social consciousness itself and the consequences it generates should be regarded as singular in nature. The practice of countering the COVID-19 pandemic is also marked by features of the singularity. At the same time, the main indicators of the singularity of the pandemic control processes and the mass consciousness of the population of Ukraine are the negative socio-legal and criminological consequences, the effect of which is prolonged to the so-called post-pandemic period. Such consequences include: general deterioration of the public health of the population of Ukraine; the decline of the economy and its further slow recovery, which will be accompanied by a change in its traditional forms; even more widespread format of social isolation of a person with all the negative manifestations; the loss of unity by society due to the different attitudes of certain segments of the population to the need for anti-epidemic measures and to the state policy of the quarantine as a whole; the emergence of the so-called pandemic criminal, who will try to expand their criminal activities to various spheres of society; suicidal tendencies; etc.

Key words: pandemic, coronavirus disease, COVID-19, quarantine, singularity, mass consciousness, socio-legal and criminological consequences.

Стаття надійшла до редакції: 15.09.2021 р.

Прийнята до друку: 15.10.2021 р.